

מול שערים ריקים

מאת ש. קורא

להסתדרות הציונית להוציא מידיה עניין העלייה.

באותו כנס-חירום דנו כמובן בכל העניינים הדחופים שעל הפרק. דרך משל, בעיות התחבורה להעברה לצור פה של גואמים ציונים ממקום ל- מקום, זימון חברים לשיבות וחיוזק הקשר האישי בין המרכז ובין הי- סניפים. אמר אחד הגואמים: "ה- פנטגון והקרמלין מחזיקים זה עש- רים שנה להקות מטוסי-תצפית- ומחץ באוויר, בטיסה שאינה פוסקת אפילו רגע אחד, כדי לקדם פניה של התקפת-פתע. מבחינה זו אין התנועה הציונית שונה מהן, שכן מזה עשרות שנים אין רגע שבו אין שליחים שלה נמצאים באוויר. ונר- כח שיגשוגה והתרחבותה של הפעי- לות עלינו לדעת כי הגענו למצב שבו לא היינו יכולים לקיים את הציונות לולא המצאת המטוס העל- קולי, וייתכן שהגיעה השעה לחשוב על רכישת צי אווירי, לא גדול אך גם לא קטן לצרכי ההסתדרות הי- ציונית".

בדרך הלעג הוא מביא קטעי נאר- מים שנאמרו בכנס הציוני, שפיהם ההסתדרות הציונית עיקר ומדינת ישראל אינה ספל לה. גם מע- מסה. "הציונות באה לעולם כדי לפ- תור את שאלת היהודים", אמר גואם אחד, "ואילו מדינת ישראל לא רק אינה פותרת שאלה זו אלא מוסיפה בעיות משלה". המשך גואם שני: "תפוצות הגולה התקיימו כאלף ר- תשע מאות שנה בלי עזרתה של מדינת ישראל, קיום עצמאי, ואילו המדינה טוענת, מיומה הראשון, ש- אין לה קיום בלי עזרתן של התפוצ- צות". שלישי טען, שההגדרה הציר- נית: "מקלט בטוח במשפט גלוי", אינה הולמת את המדינה. ראשית, שום מרכז יהודי בתפוצות אינו מר- קף כמה אויבים הזוממים להכחידה; שנית, מעמדה בגבולות החדשים מר- טל בספק מבחינת משפט העמים ב- גלוי ולכל ריכוז יהודי בגולה יתרון על פניה מבחינה זו. גואם זה ואח- רים אמרו בתוקף, שהגבולות ההד- שים מערערים מעמדה של ישראל לא רק מצד משפט העמים אלא גם מבחינתנו: "גבולות אלה הם הכר- זת מלחמה על יסודי המוסר היהודי והאנושי". מנהיג ציוני ותיק הביע דעתו, שהזיהות היהודית בדין ש- תשתחרר מכל זיקה טריטוריאלית: "העולם הוא יותר ויותר אקומני, הוא פחות ופחות מיליטנטי ולכן, כאדם יהודי, הריני רואה במדינה מהות אנטי-יהודית".

קטעים אלה וכיוצא בהם, משק- פים בראי עקום את הנאמר ואת אומריהם, עסקנים ציונים וישראלים בעלי סימני-זיהות מוכרים. טקס ר- מלל, מסעות וכנסים, תוך זניחת הי- עיקר: עליית יהודים לארץ-ישראל. בכר-קונטה, המחופש כעולה המאה- אלף, הועלה על במת הכנס כ"אז עקה אילמת סמלית", ללא אומר ודברים. למחרת כתבו העתוננים: שתיקתו של בונטה דיברה בקול רם שישמע למרחוק וועקתו האילמת לא תרד מסדר היום.

בפרק "שטף המנוסה" הוא מתאר את התפוררותו הפנימית של סקיד-העלייה, קיפוד; שדברים פשו- טים, אלמנטריים, לחסי-חוקו עשרות שנים, נעשו פתאום חסרי משמעות, מרוקנים מכל תוכן. מפולת איטית נתחללה בו, שתהליכה גבר מיום שזייף את בכר ועשה אותו העולה החדש קונטה. עשרות שנים עסק בעליית יהודים מארצות אירופה, מ- חופי אפריקה ומקהילות גידחות ב- סוריה, פרס וכורדיסטן. אניות וחר- פים, גמלים והברחות. והנה הכול נעלם, נשאר רק משרד וברקע שעי- רי-עלייה ריקים. ריקנותם של הי- שפרים מבוטאת בדמות בונטה הקטן עם שפמו המזויף:

"היעדר עלייה לא היה רק שיבוש או כשלון של פרוגרמה לאומית חיונית, הוא היה יותר מזה. כשם שהעקרות היא יותר מאשר פגיעה במיכסת-הילודה. שפרים אלה עמדו זה למעלה מחמש-עשרה שנה כגי- חוד פעור וקופא אל מול המדינה, שקמה בפירוש, מתוך התכוונות אליהם ובשבילם; כגיחוך פעור ו- קופא אל מול כל אותם ערכאות וזירות-משפט שבהם עמד העם הי- יהודי בדין עם אומות-העולם על הזכות להחזיק שפרים אלה פתוחים; כגיחוך פעור וקופא אל מול העובדה כי לאחר היפתחם עלה במ גל של נרדפים-יהודים שגותרו בעולם ול- אחר מכן, לפתע-פתאום, הושלך הם והכול גידם ונתרוקנו ואין בא. הי- יהודים שהתפרצו מאז לעלות לישי- ראל היו צבאות ערב, שעלו ונהדפו, וחזרו ונהדפו, ובין הדיפה להדיפה, בין מלחמה למלחמה חזרו השפרים לריקותם ודממתם... מלחמת ששת הימים כמו סילקה את החייץ האחרון שמנע בעדנו מלתפוס את החזיון בכל מלואו, ומכאן ואילך ניצבים אותם שפרים פעורי-גיחוך גם אל מול פני התקומה המדינית, וגם אל מול ארץ-ישראל כולה, זו שמדינת ישראל גרתעת עכשיו מפניה מאין עולים".

זו המציאות כתיאורה בסגנונו הי- מגובש והחריף, הממחיש דברים כ- מות שהם. גיחוך פעור ונורא זה (סוף בעמוד 5)

המושורר נתן אלתרמן, בעל "ה- טור השביעי" בבעיות הזמן, בחריזה ובפרוזה, ספרו החדש, "המסכה הי- אחרונה (ספריית "מעריב") מביע את דעותיו הפובליציסטיות בסא- טירה סיפורית, שעוקציה תקועים במימסד הציוני והישראלי. היא בנר- ייה פרקים-פרקים, סיפור-מעשה ר- חרוז משולבים, כשאחד משלים את רעהו.

עיקרה של הסאטירה צליפה ב- התאבנות רעיונות חיים והפיכתם מילים נבובות וטקסים ריקים. ניתק הקשר בין עיקר-העיקרים במחשבה ובמעשה לבין דברת שגורה ופעלת- נות רעשנית. "השעה היא ארץ לא נודעת", נאמר בחרוזי-הפתחה ר- "שאון הכינוסים המאוחרים מתגלגל כחביות ריקות".

מנגנון-העלייה מסייע אניית-היובל, שבה העולה המאה-אלף מארצות הי- רווחה, לעריכת טקס חגיגי בנמל, אלא ברגע האחרון מתברר, שחסר חתן העלייה עצמו, העולה שמש- לים מאה האלף. רק לא להתאבן, היריח היהודי, לחשוב, לחשוב, צריך להחליט מה לעשות". הסעות במיספור העולים, רישום 51 במקום 15, אינה מטרידה את איש-המנגנון, כל דעתו מרוכזת אך ורק למצוא איש שישלים את החסר לצורך הי- טקס. מר קירודי חיפש ומצא אחד מעובדי האנייה בסיפון התחת, יר- סף בכר, שלאחר שידול הדביק לו שפם, צידו במיספר ועשאהו מר- בונטה, איש עסקים מאמריקה הלטר- נית, עולה המשלים את המיספר, שלכבודו עורכים חגיגה בחוף. תחי- לה סירב בכר-בונטה להיות עולה חדש מחדש. "אני כבר אכלתי חול ושטפונות ואזבסטון שלם", הוא מטיח כנגדו, אך הפקיד מעתיר עליו שפע מליצות שחוקות תוך כדי הת- קנת שפם לפניו: "בלי עלייה מאר- צות הרווחה אין לנו תקומה, בלי עלייה אין לנו עתיד וחסר לנו אחד. אתה תהיה עולה חדש. צו השעה".

אדון מלקוש, קובע המדיניות ר- גברת מיקס, מנהלת משרד ליחסי- ציבור, דנים במאורע הגדול וניצולו התועלת. מלקוש, מן הוותיקים, ב- פיו מלל של אנשי העלייה השלישית: "אנו מתכוונים להפוך את העולה המאה-אלף למנוף, לסמל, מסע הת- עוררות. יהיה צורך לשלב בזה קצת ערכי-יסוד. להעלות על גס עניינים כגון דריכות, רוח היחלצות, כמה עקרונות יסוד. בקיצור ערכים". ר- אילו המומחית ליחסי-ציבור גישתה מקצועית: "עקרונות וערכים לא די- לעלות על גס, יש להפכם לסלוגאן, לנוסחה שחוזרת ונשנית עד שהיא נעשית עניין של תת-הכרה ואדם חוזר עליה באופן אבסומאטי".

בהן, כיצד מגבירים את ההתער- ררות מסביב לעולה המאה-אלף, לא אחד פחות ולא אחד יותר? מר מל- קוש, מנסח הנוסח, הטיל סיסמה: "עם העצים אל הגוה". במליצה מנופחת, דרך-דיבור של עסקונה נר- אמת, הוא מסביר, שבמשלוח עצים למרכזי הגולה יחשלו את הקשר בין ישראל לתפוצות; בכל קהילה יקבע עץ ענף, כמין פינה ישראלית, שסביבו אפשר יהיה לערוך פיקניק ישראלי, שלא לדבר על חגיגות יום העצמאות. עם כל עץ תצא משלחת. טקס המסירה, השתילה, ההשקיה הראשונה, הדבקת השלט עם התור- מים. "בקיצור, קשר חי, זיקה מוח- שית למדינת ישראל. בלי זה אין קיום לגולה". וברוב התלהבותו מר- רעיונו הוסיף לפלוט מלי- צות: מדינת ישראל היא כיום עמוד-התווך של הקיום היהודי בגור- לה. על ישראל האחריות החובה ליתן תוכן לקיומן של התפוצות, ליתן להן צידוק ומשמעות והכרת ערך עצמן. זה כיום תכנו המוחשי של הרעיון הציוני.

לא קשה להכיר בסיסמה "עם הי- עצים אל הגולה", הטבולה תעמולת שמן-זית, לעג לסיסמה שהופרחה ב- קונגרס ציוני: "עם הפנים אל הגור- לה". במקום קריאה למצוות המצוות אל הציונות: עלייה כפשוטה לארץ- ישראל. מר מלקוש, איש המימסד, אינו מסתפק במשלוח עצים לגולה, בטוח רחוק יש בדעתו גם להעביר אל מרכזי הגולה אבנים, איזה תל ואיזה חלק של גבעה. הפרחה הי- מלגלגת של המשורר נעזרת בחריזה הנשלחת כחץ; "הרעיון הוא כללי, ראשי פרקים. אך עוד זאת רק אור- מר: חס ושלום. התכנית לא תחול על שטחים מוחזקים, לבל נרחיק את השלום".

שופט-לעגו צולף בכנס-חירום ב- בעיית העלייה. אחד הגואמים טען, שאין לשגות בהזיות, וכהנחת-יסוד לבעייה יש לדעתו דבר אחד: "עו- לים לא יבואו. זאת אנו חייבים להוציא אחת לתמיד מן הראש". ואילו גואם שני הציע הצעה מקר- רית: ממשלת ישראל צריכה להצי- היר שהיא קובעת מועד אחרון ל- עלייה חופשית של יהודים לארץ, "ולאחר תאריך מסויים לא תורשה אלא עלייה של איחוד משפחות וב- כל בקשה ידונו לגופה". מסתבר, שהצעה זו חוללה סערה באולם, שהרי אפשרות של אולטימטום מצד ממשלת ישראל דיה להעיד שאל לה

מול שערים ריקים

(סוף מעמוד 4)

הוא תמצית הספר. הדיבורים על קשרי אומה וארץ, תחייה וגאולה, מגוחכים ביותר מול פני שערים ריקים. ובפרק אחר פרק מתוארים ה"תהליפים המלאכותיים, כולם כזב ר"צביעות, במקום שערים שדרכם פור"צים המוני יהודים לארצם. בונטה עם השם הדבוק, עם העצים אל הגולה, כנסי-הירום נבובים, טקסים טפלים, ועסקנים מן השיגרה הני-נונית ולמטה.

הוא גם עוסק בצמרת השלטון של המדינה ושולח בה את היציו. בתצ"רוכה של מימצאי תרבות נעלמה מגלים עניין במושגים המיסתוריים ביותר של אותה תרבות: לשכה, או צמרת. מה היו יסודי שלטונה של הצמרת, מניין נבעו סמכויותיה ומה טיבן? במגילת-קלף עתיקה, שנמצאה באחת-הגניזות, רשומים עיקרי תכונותיה של הצמרת, והרי כמה מראשי פרקיה: הלשכה ויצר השל-טון, הלשכה וערכים, שמירה מיוחדת ושיעור-קומה. בלעג רב מתר ארים יצרי-שלטון בחיפוי מלל אי-דיאולוגי, העדרי-יכולת-בהסוואה של כושר ויוזמה, זיקנה מופלגת הרואה עצמה רעננה תמיד, ואף תיבת-סני-דורה הידוע משולבת בסאטירה. "אחת הפליאות, שעוד לא נתפרשו עלידי החוקרים, היא מידת ההפרש הרב בין שיעור קומתה של הלשכה ובין שיעור קומתו של המאורץ ה"גדול שנתחולל בזמנה או סמוך ל"זמנה, והוא מעשה הקמת הממלכה... זכר לתמיהה זו אנו מוצאים בכתב ישן, שבעליו ניסה גם לנסח את הקושייה וגם ליישב אותה בדוחק, וזה לשונו: "פעם, בין שתי הצב"עות, שאל אחד הסקרנים: מה יש"וה לגדלות הבעיות? ואשיב: קט"נות העסקנים".

דעותיו הפובליציסטיות של המשורר, כביטויין במאמרים ורשימות בעתון, מקופלות כאן בסיפור ובהררזים סאטיריים, מהם מבריקים ומהם רגילים, מהם קולעים למטרה מהם קיטרוגים בעלמא. האם רק המנהיגים אשמים בשערים הריקים, שמא המוני-העם מסרבים בתכליה להיפרד מסיר הבשר בתפוצות? והיכן קצת אור, קצת חיוב בפני הנהגת המדינה? האם כולה שלילה? המשורר אין בפיו הצעה של פתרון. ערכו של הספר בכושר-הביטוי המזהיר, ביחוד בקטעים שבם מומחש החדלון בעלייה. מפרקיו עולה אנחת השערים הריקים.